

Muhamed Hadžijamaković

NEKO LIKO PJESAMA IZ ILHAMIJINA DIVANA

Kako je poznato, Ilhamijin¹ književni rad odvijao se na tri jezika: maternjem, koji on naziva bosanskim, turskom i arapskom. Za njega, kao pjesnika na narodnom, maternjem jeziku, može se reći da je prosječan i za XIX vijek. Svojim stihovima na maternjem jeziku Ilhamija je popularizirao književnost na narodnom jeziku, i u tome je njegova zasluga.

Daleko su značajniji njegovi radovi na turskom i arapskom jeziku. Na to ukazuje njegov *Divan* iz koga se vidi kolika je bila Ilhamijina misaonost, uz koju pristaje duboka prožetost mističnim učenjem. Ilhamija se kreće u okvirima tradicionalne kozmogonije, razvijajući npr. misli o mikro i makro kosmosu, o zemlji, vodi, vatri, zraku, koji su i njemu materija prima. U svakom slučaju, Ilhamija se potvrđuje kao derviš sa vrlo solidnim obrazovanjem i pjesničkim darom koji zaslužuje visoku ocjenu.

Njegovo prozno djelo je *Ilmihal* na turskom jeziku pod nazivom »Tuhfa al-musallin ve dubda al-haši in«. Ovo djelo nije običan klasični udžbenik o namazu, već djelo s važnim opservacijama, prije svega filozofskog karaktera. I ovo djelo smo preveli, i nadamo se da će korisno poslužiti u otkrivanju velike Ilhamijine ličnosti.

Mada je Ilhamija zaokupljen apstraktnim duhovnim preokupacijama, iz njegove poezije, kao i iz Tuhfa al-musallin, na mnogo mjesta osjeća se tlo i dah Bosne. U jednoj od svojih pjesama na turskom jeziku izražava univerzalnost, pluralizam i složenost svijeta ukazujući pored brojnih raznolikosti u karakterima i navikama ljudi i na etničku raznolikost. Evo te pjesme:

Nakon ovog mnogo je položaja,
Nema stajanja na jednom mjestu.

Ovdje sumnji nema mjesta,
A svi gafili² padaju.

Neko stalno traži Allaha,
Neko stalno želi Gospodara,

¹ Seid Abdulvehab Ilhamija rođen je u Žepču 1773. godine. Školovao se u Žepču i Fojnici. Jedan je od najplodnijih pjesnika na našem jeziku, a arapskim pismom. Bio je nakšibendijski šejh. Pogubljen je u Travniku 1821. godine.

² gafil — nemaran

Neko je neuk, neko učen,
 Neko je šaren, neko posti.
 Neko Arap, neko stranac,
 Neko Uzbek, neko Dejlem.
 Neko Turčin, neko Bosanac,
 Neko građanin, neko seljak.
 Neko nema na sebi košulje,
 Na nekom svila i samur ćurak.³
 Neko nosi lahur⁴ i serah⁵,
 Neko je go, ne želi ništa.
 Neko je debeo, neko mršav,
 Neko je mješanac, neko lijepa roda.
 Neko stalno iščekuje osamu,
 Neko stalno ide po provodima.
 Neko sa sultanima i vezirima,
 Neko sa običnim i poniženim ljudima.
 Neko stalno traži ugledne,
 Neko stalno traži ljude.
 Neko stalno želi slavu,
 Neko stalno skromno ide.
 Neko kaže: Ja sam taj i taj,
 Neko se čuva, i kaže Nisam ništa.
 Neko stalno učeno govori,
 Neki ne govore i šute.
 Neki se smiju, neki plaču,
 Neki su strpljivi, neki se žale.
 Neki trpe siromaštvo i poteškoće,
 Neki uživaju u dobru i bogatstvu.
 Neki stalno pridaju važnost poslu,
 Neki se odriču i nalaze spokojstvo.
 Neki su oženjeni, a ima i bečara,
 Neki stalno traže ćara.
 Neko (traži) ljepotu, neko veličinu,
 Neko, kad god zasviira, zaigra.

³ samur ćurak — kaput od kunina krzna

⁴ lahur — indijska svila

⁵ serah — vrsta svile

Ilhamija uvažava multikonfesionalnost i ističe da se ima poštovati integritet kako muslimana, tako i nemuslimana, i izniče tolerantan stav prema crkvama, njihovoj izgradnji i opravkama. On je narodni učitelj, zagovornik pravne sigurnosti, protivnik svakog nasilja, zaštitnik siromaha i potlačenih bez obzira na njihovu vjeru i naciju. On ne samo da ne odobrava slabosti, mane, nasilja i nepravede, nego se protiv svega toga bori usmenom i pisanim riječju u stihu i prozi. Tako u jednoj svojoj pjesmi na turskom jeziku veli:

O, pametni! Ne čudi se ovom nasilju!

Gdje je pravednost? Gdje je vrlina u ovom času?

Čud ovog vremena nadvladavaju zla.

Samo jedan tren oka stane, vrijeme ode.

Znaci da je kraj ovog svijeta —

Uzrok je da se pojave tegobe.

Ne žalosti se, ima i drugih manjkavosti.

Hajde! Na kraju će i ovaj svijet dotrajati.

Upućivanje je postalo potreba, posao dobrih ljudi.

Učeni ljudi neka ustraju u zikiru.

Nema vremena za zaštitu loših ljudi.

Budi sudionik u Božijim blagodatima.

Ne troši daha za pokvareni ovosvjetski život.

Ne budi bezvrijedan! Živi u ružičnjaku.

Ne vjeruj strasti, sve su njene namjere štetne.

Ustrajnost u zikrullahu poštuje, stoj uspravno.

Sveznajući je, svemoćan je, svakog časa imaj to na umu.

Ono što rade nasilnici sve će propasti.

Ne gubi vremena sa ovim ljudima.

Pristupi iskreno uz Ilhamiju, ne kvari!

Ako su ti potrebni prošli sehari,

Tajni razgovori su nestali, čista svjetla.

Pomozi svom ummetu, o Vjerovjesniče!

Pomozi poniznim koji su nemoćni!

U drugoj pjesmi na turskom jeziku on veli:

Pošto je sada ahiri zeman,⁶

Ne gledaj ljude lijevo i desno.

Tvoji prijatelji ne puštaju tebe tebi,

Bježi Bogu i reci: O, Milostivi!

⁶ ahiri zeman — vrijeme pred smak svijeta

Svjetlo pretvaraju u tminu,
Zaljubljene bacaju u sumnju,
Od njih se savršeni skrivaju,
Bježi Bogu i reci: O, Milostivi!

Zaboravljaju Allaha,
Nije čudo da su djeca.
Oni su nesretni, Allahovo je naređenje.
Bježi Bogu i reci: O, Milostivi!

Opet daješ sebi lijek,
Allah ti stalno čini dobro,
Tako govore oni koji slijede Kur'an.
Bježi Bogu i reci: O, Milostivi!

Oni tebi daju smirenost,
Nipošto ne govori zašto su ostali,
Satana i strasti su ih obuzeli.
Bježi Bogu i reci: O, Milostivi!

Džennete ne postiže svako,
Ovo je rasporedio Dobročinitelj.
Veličina i ljepota nisu lažne.
Bježi Bogu i reci: O, Milostivi!

Šta god tražiš, Pravedni ti daje,
Kakav je izlaz? Nema sigurnosti!
Dobro i zlo, sve je od Allaha.
Bježi Bogu i reci: O, Milostivi!

Divljač, čovjek, džin,⁷ životinje —
Stalno su u vlasti Vječnog.
Svi peygamberi i evlije su sultani.
Oni koje rese vrline su velikani.
Osim imana nema ništa drugo.
Bježi Bogu i reci: O, Milostivi!

Pamet ne odabire, zapanjena je,
Pa, šta stojiš, Allah svim upravlja!
A Ilhamija je ostao zapanjen,
Istine zbivanja jasno vidje,
Njemu prošlost bi dokaz.
Bježi Bogu i reci: O, Milostivi!

U drugoj pjesmi na turskom jeziku kaže:
Ah! U periodu ovog stoljeća, Allah mi je bio lijek.
Ah! U nepravdi i nasilju ljudi, Allah mi je bio lijek.

Ah! U ovoj duševnoj muči, Allah mi je bio lijek.
Ah! U nasilju drugih, Allah mi je bio lijek.

Ah! Od ovih grijernih poslova, Allah me je spasio.
Ah! Allah me je spasio, da me zla djela okupiraju.

⁷ džin — demon, duh, div

Ah! Iz ljubavi prema ljepoti, posmatrao sam Istinitog.

Ah! Radi užitka u ljubavi, Allah mi je postao dokaz.

Ah! Kroz otkrića posmatranjem, Allah mi je postao raj.

Ah! Zbog približavanja Prijatelju, pamet mi je ostala zapanjena.

Ah! Kroz otkrića ovog govora, ljudi su postali pokajnici.

Ah! Od ovih naputaka duša mi je postala vrt.

Ilhamija kao narodni učitelj i sufija i kao vjerni sin svoje domovine i svog naroda, smatrao je svojom obavezom da poučava, savjetuje, kritikuje i pomaže svoje suvremenike, da ih poziva plemenitom i čestitom životu i radu i da udara po njihovim manama i porocima. Ulagao je mnogo truda i rada da dokaže ljudima da bez nauke, visokog morala, discipline, pravde, reda i rada nema pravog života. Tako on u jednoj svojoj pjesmi na turskom jeziku veli:

Dervišu! Ako hoćeš da na smrti budeš čvrst, ispravno namaz obavljaš.

Uči i ispravno shvataj, a naročito o imanu.

Što manje jedi i pij, a pred zorom moli.

Budi zadovoljan bilo malo ili mnogo, zadovolji roditelje.

Stalno uči, proučavaj tesavuf!

Kad dopreš do istine, opet traži suštinsko znanje.

Arap, Adžemi, Uzbeki, Dejlemi — svi su našli muršida.

Lijepo se odnosi prema učenicima, a budi pokoran šejhovima.

Ne gledaj sa poniženjem na stvorenja, budi naklonjen onima koji zikir čine.

Pomirljivo djeluj, putnika obraduj.

Govorom časti ne traži, čuvaj džemaat.

Postupaj po Kur'anu, vladaj se po fikhu, nek ti srce vazda bude u učenju.

Ne bacaj pogled na beskorisno, od svega što se pojavi uzimaj pouku.

Stalno gledaj ljepotu Božiju, očituj Njegovu veličinu.

Svoje postojanje i nepostojanje pusti, zamijeni ga Božijim postojanjem.

Čuvaj sultana svoga srca, cvjetaj razmišljajući o Bogu.

A Ilhamija je u pripravnosti, stalno otkriva Allaha.

U jednoj drugoj pjesmi na turskom veli:

O drugovi! Budište budni,

Posmatrajte istinito dobročinstvo.

Vama, vašim molbama udovoljava.

Ustrajte u sticanju znanja.

Neka ti svaka stvar bude jasna,
Svi sitni prohtjevi neka su vidljivi.

Znaj da je najplemenitiji čovjek
Ako se udalji od svih grijeha.

Budi savjestan, čuvaj se zaborava,
Ako budeš pametan, nećeš biti dijete.

Duševni užitek su tvoji Dženneti,
Stalno traži vječnog Dobročinitelja.

Nek uputi tebe onaj koji nagrađuje i kažnjajva.
Rješenje je u trudu.

Oni koji su čvrsto vjerovali ovako su našli najviše smirenosti.
U samom traženju nije rješenje.

Ali svi koji su tražili, našli su,
Nauku je našao onaj ko je na istini.

Boga spozna je onaj ko je u ašku,
To ga goji, budi ustrajan!

Stavljeno ti je do znanja šta je cilj ovoga.
Dođi, da djelo potječe od tebe.

U slijedećoj pjesmi na turskom jeziku govori o moralu:

Gospodar zemlje i neba,
Jezikom se iskazuje svako dobro.

Zastor otvara sva vrata,
Jezik daje svaki odgovor.

Reci: Našao sam nevidljivi svijet!
Svako ćutanje je dopiranje.

Muškarci i žene
Učestvuju u nasljeđu.

Ne može se probati sve što je vruće.
Ne može se nikako dijeliti Miradž.

Tko ne nađe svoju dušu
Neće mu se otvoriti uzdizanje.

Derviš, kome je kutb⁸ evlija,⁹
Naći će Stvoritelja, nije hladan.

Sa četvoricom iz jedilera¹⁰ i posebnim pojedincima
Nestali su, naći će svaku pomoć.

⁸ kutb — osnivač tarikata

⁹ evlija — bogougodni

¹⁰ Jediler — kutb, dva imama i četvorica efrada

Onom koji daje duši slast
Milostivi daje svaki užitek.

Sa poniznošću prema odabranim
Postiže se i sakuplja radost.

Ne lijeni se! Pokaži se!
Kod Istinitog nađi uzdizanje.

Ne gledaj drugo osim Boga,
Najbolji ljudi dospijevaju do prijatelja.

Ne gledaj zastor, ti si na zemlji,
Dospijevajući duši, vidječeš Arš.¹¹

Naći se u suluku, to je mjesto za odbranu.
Ne ostaj sa ljudima, nađi spas.

Ne sij razdor, o, bolesniče!
Prijatelja traži, spasavaj se!

Pošto si nasljednik, budi svestran,
Kad stigneš do kutba, budi mu drag.

Osim Boga, drugo ne gledaj, Njega posmatraj!
Izgovaraj ALLAH, ALLAH, budi čuvar!

Nek si mu miljenik, za sve ima zagovornik,
U primanju budi brz.

Čini dobro, budi spokojan,
Da se ne potucaš, budi čvrst.

U poštovanju budi pravedan,
Ne odobravaj svaku milost.

Devet je nebesa, četiri meleka,
Sve želje traži od Allaha.

Ne čini razdor i podvajanja,
O, zaljubljeni, nađi visoki moral.

Veličinom i ljepotom
Nađe pametni svako savršenstvo.

Vlasnik je veličine i plemenitosti,
Njega spominji stalno.

Četiri su mehzeba i propisi,
U njima je svako dobročinstvo.

Kad govoriš drugom, ne budi uzgredan!
Tamo, gdje se vodi beskoristan razgovor, ne krešji truda!

¹¹ Arš — prijestolje, deveto nebo, mjesto gdje se otjelovljuje Božija veličina i moć

Sa poniznošću budi mehka srca,
Ne uzdaj se u hrku¹² i ćulah.¹³

La ilahe illallah dopijevaju do Njega,
Spašen je onaj koji Ga se boji!

Onaj ko je simpatizer i zaljubljen
Uzdigao se, od ovog je viši usamljeni.

Ovo svjedoči svaki velija,
Iskreno je govorio Ilhamija.

SUMMARY

SEVERAL POEMS FROM ILHAMIA'S DIVAN

Abdulvehab Žepčak Ilhamija (Žepče, 1773 — Travnik, 1821) was a known muderis, writer and poet. He wrote and composed in the Serbo-Croatian (he called it Bosnian), Arabic and Turkish languages. He wrote one religious handbook in Turkish entitled »Tuhfa al-musallin wa dubaa al-našitīn«, and a second shorter work called »Ilmi-hal«. In addition to his poems in Serbo-Croatian, he left a complete Divan of poems in Turkish and Arabic.

The author of this paper translated both, the »Tuhfat al-musallin« and »Divan« into Serbo—Croatian. They are to be published soon. This paper presents several of Ilhamia's poems, translated from Turkish.

¹³ ćulah — derviška kapa

¹² hrka — derviški ogrtač, simbol spasa